

σία. Έτσι μόνο θα μπόρεσετε να μας πολεμήσετε αποτελεσματικά. Στο μεταξύ εμείς δε σας κρύβουμε τη βαθιά μας πεποίθηση πως η αντικειμενική κοινωνιολογία μας, που εδώ και 50 χρόνια θριάμβευσε στην Γερμανία, συντρίβοντας τους γερμανούς ουτοπιστές και τελευταία στη Ρωσία τους ρώσους τέτοιους, θα θριαμβεύσει γρήγορα και σε μας, συντρίβοντας και τους δικούς μας ουτοπιστάς. Μπορεί ο κ. Ραμζς να μείνη όσο θέλει κολημένος σ' αστερίδι στο σπιτικό του της Πλάκας, δικαιολογώντας το κόλλημά του με το: «δεν υπάρχει απόλυτη θετική κοινωνιολογία» και με λογοπαίγνια: «μπορεί ν' είναι έτσι, μα μπορεί και ν' μην είναι». Η μέθοδος αυτή του «απόλυτου» είναι παλιά και δεν άπατά κανένα: Σ' αυτήν καταφεύγουν όλοι, όσοι θέλουν να δικαιολογήσουν την αδράνεια και στασιμότητά τους. Έμεις δε ζητούμε το «απόλυτο» γιατί ξέρουμε πως δε θα τ'όβρουμε. Γι' αυτό το μας ικανοποιεί δλότελα το «σχετικώς αληθές», γιατί κι αυτό μας δίνει πολλά, παραπολλά, χίλιες φορές περισσότερα από διάφορα υποκειμενικά αερολογήματα. Και αυτή η «σχετική μας επιστήμη» έδωσε τη σχετικώς: καλύτερη διαγνώση της ρωμαϊκής αρώστειας, την καλύτερη πρόγνωση και σύσταση τα καλύτερα, θετικώτερα θεραπευτικά μέσα! Μένει τώρα στην προσεχή εξέλιξη να πραγματοποιηθή δλότελα τα λόγια μας, δείχνοντας μια φορά ακόμα το θρίαμβο της αντικειμενικής κοινωνιολογίας και συντελώντας συνήμα στη θεραπεία της κοινωνίας μας!

Βερολίνο

Γ. ΣΚΑΗΡΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Είναι αλήθεια παλιά πως συχνά γελούνε οι παραβολές και φοβούμαι μήπως και γώ κάπως γελιέμαι όταν άξαφνα βρίσκω πως η τέχνη του κ. Χρηστομάνου μου θυμίζει—αλλόκοτα ίσως και παράλογα—μα πάντα με κάποια γητεύτρα έπιμονή—την τέχνη του Βελάσκεζ. Η λιόχρωμη ζωντάνια κ' η καισαρική θύναμη και το είρωνικό του πλαστικού έπικουρισμού κι ο φιλοσοφικός σαρκασμός είναι χαρακτηριστικά του Ισπανού ζουγράφου που δι' νομίζω να μας ξαφνίζουν με την ίδια ένταση στα έργα

τώρα χτυπούσανε το Λιμπεράκη, και πολεμούσανε τον Ιερό τον άγώνα μονάχοι τους, να πηγαίνουνε κι αυτοί μαζί του, όχι όμως στους Βενετούς, που τους ξαπόλησε πάλε ο Λιμπεράκης, παρά να τον ακολουθάνε στο κούρσεμα της Άρτας, χώρας κατοικημένης από δικούς μας! (1696).

Είτανε γραφτό του να βρῆ το τέλος του το πρωτοπαλήκαρο αυτό της ρωμαϊκής κακοήθειας σ'ε Βενετική φυλακή (1699).

Ήρθε κατόπι η ειρήνη του Κάρλοβιτς, παραχωρήθηκε ο Μοριάς στη Βενετία, κ' έμεινε η Καθαυτή Ελλάδα Τούρκικη καθώς πρώτα.

Αυτά είναι τα περιστατικά που μας άνοιγουνε τα μάτια και μας δείχνουνε σ'ε τί είδος ατμοσφαιρα βρισκότανε τότες η ρωμαϊκή η ψυχή, πόσο της έλειπε, μ' όλη την παληκαριά, μ' όλη την Ξυπνητούση, εκείνο ίσα ίσα που πρώτο απ' όλα χρειαζότανε, εκείνο που είχανε οι έχτροί της μικροί και μεγάλοι, ο Χαρακτήρας.

Κρίνει εδώ εύλογο να μας αναφέρῆ ο ιστορικός μας πως ο πληθυσμός του Μοριά μεγάλωσε κατόπι με τους Βενετούς. Άνωφέλευτος κόπος, επειδή γνωρίζουμε πως έφυγαν τότες πολλοί Στερεολλαδίτες από την πατρίδα τους και κατεβήκανε σ'ο Μοριά

του κ. Χρηστομάνου. Όμως όσο παράταιρο κι άφαιίνεται να παρομοιάζει κανείς έναν αύλικό προσωπογράφο της Ισπανίας του Φίλιππου του Τέταρτου μ' ένα σημερινό Έλληνα ποιητή, άπαντιούνται κάποτε και πότε στην τέχνη μερικές συγγένειες άπομακρες και υποσύνειδες που συμπιάνουν έτσι σ' ένα ρυθμό άντιλαλούμενο την ποιητική συνείδηση της ζωής.

Κ' έτσι λαχάνει πως δέν άντικρύζω την εικόνα της Μαρίας Άνας του Βελάσκεζ στη Βιέννα βλέπω σ'ε άλαργινό άντιφέγγισμα να σκύφτει άπαλόγερα πάνω από τα κύματα τα όμηρικά της Κέρκυρας μιάν άλλη λυγρόμαυρη βασίλισσα. Κι όμως πόσο λίγο θαρρείς πως μοιάζουνε! Η δυστυχημένη Μαρία Άνα δέν τολμά να κουνηθεί μέσα στην πυργωτή φορεσιά που φουσκουτέκεται γύρω στο κοριτσάκι κορμί της, δέν τολμά ν' ανασάνει μὴν τῦχει και χαλάσουν τα πολυστόλιστα κατσαρά που καθάρουνε το χλωμό της πρόσωπο σάν κιονόκρανο ίωνικό μεταξόμαλλο, δέν τολμά να πετάξη το μαντήλι που τόσο άμαντα της κρέμεται από το χέρι. Κ' η άλλη πάλι σιγχιλιστράει μπροστά μας σ'ε νεράιδα τραγική με τη χάρη την κυματιστή του κύκνου καί της έλιθας, και τη βλέπουμε να πλανιέται σ'της λύπης τους κυπαρισσόκισσους, γιαλους και να χάνεται όμορφολάτρισσα σ'της μοναξιάς τη δελφική άγριάδα. Και δε φαίνονται να μοιάζουνε. Μα μέσα στο αίμα το βασιλικό και μες τα δεσποτικά τα μάτια και της μαύρης αυτοκρατορίσσας και της μεταξόλαμπρης ίνφάντας κάτι όμοιόρυθμό ξεδιακρίνω κ' ίδια θησαυρισμένο—την περιφρονήτρα ψηλοφροσύνη και τη διουσιακή περηφάνεια και τον άγαλαματένιο άπελπισμό που άψηφώντας τη μούρα ξέρει να πλάθει μέσα στα συντεφένια παλάτια της ψυχής την ύπεροχή του άποκλειστικού χαρακτήρα.

Και πάλι, σαν κάρφισμα με κείνη που έφερε το Βελάσκεζ να ζουγραφίσει τους «Κρασοπότες» έσπρωξε τον κ. Χρηστομάνο να γράψει την «Κερένια Κούκλα». Και τους δυο τους κυρίεψε ρεαλισμός τόσο νευρόπαθος που από τη φωτογραφική του αλήθεια να καταντάει θλιβερός και σκεδόν άντιπαθητικός. Κοιτάξετε τους «Κρασοπότες». Γυμνός έφηβος κάθεται σ'ε βαρέλι κάτω από πλατύφυλλη κληματαριά και στεφανώνει ένα παληκαρι γονατισμένο μπροστά του. Γύρω τους στρυμώνουνται οι κρασοπότες με τα ποτήρια στα χέρια—όλοι τους άνθρωποι του λαού με μούτρα παραμορφωμένα από μεθύ

για ν' αποφύγουνε τους Τούρκους, για να κάμουνε δηλαδή την Καθαυτή Ελλάδα π'ο Τούρκικη, χωρίς να κάμουνε την Πελοπόννησο π'ο ρωμαϊκή. Πώς βρισκότανε ακόμα ο πατριωτισμός τους σ'ε νεφελώδηκη να πούμε κατάσταση, το βλέπουμε κι από τη διαγωγή τους κάτι άργότερα, όταν ξαναγουρίσανε πάλε με τους Τούρκους, άμα κατέθηκε ο Κουμουρτζής και ξαναπήρε τη Χερσόνησο από τους Βενετούς μ' όση γίνεται εύκολια (1715). Πήγανε με τους Τούρκους, και για την προθυμία τους αυτή πλερωθήκανε με καινούριες σφαγές στη Μεθώνη, σ' Άνάπλι, στην Κόρφο!

Μέσα στα σκοτάδια εκείνα της άσυνειδησίας, της ιδιοτέλειας και της άντεθνώσωσης, βρίσκουμε κάποια παρηγοριά τηρώντας των Κορφιωτώνε την ήρωική την άντίσταση, άς μὴν εΐτανε και για άπόλυτη λευτεριά,—που τους έπεφτε δλότελα άδύνατη εκείνωνε,—όταν έδηγούμενοι από το Σάξωνα το Σαλεπούργα και τον πατριώτη τους το Σαλκ, άπόκρουσαν κ' έδιωξαν τους Τούρκους, κι όχι οι πολεμιστάδες μονάχα, παρά κ' οι Ιερείοι, κ' οι γυναίκες τους ακόμα (1716).

σια και πρόστυχα γλέντια και την άρρώστια και τη ζητιανιά. Κι ο έφηβος δέν κοιτάζει κείνονα που στεφανώνει ούτε τους κάκοφους συντρόφους τους μόνο άφίνει το βλέμμα του να χάνεται νοσταλγικά προς τον ήλιο πέρα σάν κάποιον ξεχασμένο του δράμα να του έγνεψε θυμίζοντας του δόξες πλαστικές. Και στα χείλια του σγουράνει παραξένο χαμόγελο.

Και στην «Κερένια Κούκλα» την ίδια βρίσκω άντίθεση της άρκαδικής ώρισσύνης με την ταπεινή ζωή της Άθναϊκής φτωχολογίας. Ο τεχνίτης θέλησε να μελετήσει και να μαζέψει μέσα του τη λαϊκή ψυχολογία του κοσμάκη. Και με το μάτι του το γυμνασμένο που άδράχνει και τα παραμικρότερα και την πιο διαβατάριχη άποχρωμιά της ζωής, και με τα νεύρα του που τρεμαναδεύουνε στο κάθε άγγιγμα και παθαίνουνται με ύπερβολή φιλόπονη, μας ζουγραφίσει τους καημούς και τις άγάπες, τους καυγάδες και την προστυχολαλία, τα ξεφαντώματα και τα μοιρολόγια, τους λυρισμούς και την κομική μικροπρέπεια του κόσμου του έργατικού της Άθήνας. Μα ο ποιητής άν και βουτηγμένος μέσα στους άμορφους και άπλαστους και κάπως ψευτισμένους αυτούς άνθρώπους δέν ξεχνάει την Άρκαδία του. Σάν τον έφηβο του Βελάσκεζ κοιτάζει πέρα μ' άποθυμιά προς το φώς το μουσικό και με τις περιγραφές του και με τα δικά του ψυχόρμητα που ευχνα ξεμυτίζουνε μέσα στην ιστορία που μας λείει, θυμίζει όλοένα πως είναι ο τραγουδιστής του πονεμένου λυρισμού, της ζωής που τήνε σακάτεψε τ' άνειρο της άπειθαρχίας.

Δέν κατηγορώ τον κ. Χρηστομάνο γιατί θέλησε να μας ζουγραφίσει μ' ειλικρίνεια και ρεαλισμό τη ζωή μιας άθναϊκής τάξης που ως τα τώρα είχε μείνει απ' όξω από τη νεοελληνική φιλολογία. Ίσια ίσια πρέπει να τ'όνε παίνίσουμε που άφίνοντας τους χιλιοπατημένους Παρνασσούς του ψευτοκλασικισμού και τ'ο λογής λογής ρωμαντισμών κατέβηκε να πατήσει και να σταθεί μέσα στη ζωή την άληθινή. Μας δείχνει έτσι πως η κοινωνία στην Ελλάδα αρχίζει να μελετά και να καταλαβαίνει τον εαυτό της άδιαφορώντας πια για μερικά κληρονομημένα ιδανικά που σκίπισαν άγιάτρευτα. Κ' ενώ άλλοι—και τρανοί τεχνίτες του λόγου—άνοιζανε το δρόμο τους προς το θέατρο και την ιστορική κριτική, ο κ. Χρηστομάνος έφερε τώρα την άναμόρφωση στη φιλολογία του ρεμάντσου.

Την καλή του όμως πρόθεση τήνε χάλασε κά-

§ 9

Ευρωπαϊκές και Ρωμαϊκές αλλαγές.

Ός τόσο τα πολιτικά της Ευρώπης, από το ξανακάρσιμο του Μοριά και δώθε, κατόπι δηλαδή από την τελική παρακμή της Βενετίας, πήρανε καινούριο δρόμο, το δρόμο να πούμε της νεώτερης Ευρωπαϊκής ιστορίας. Από τη μιά τώρα έχουμε τη Ρουσία μ' άπερίριστη όραξη να ανακατεύεται σ' Άνατολικά, να κυβερνάη την τύχη τους, και να κανονίζει, όσο μπορεί, τα μελλούμενά τους, από την άλλη την Άγγλία με την πολιτική της στημένη άπάνω στα Άνκτολικά καθεστώτα, σ'ε να εΐτανε Θεού κήρυγμα πως η Τούρκικη η κυριαρχία είναι χρειαζόμενη στον κόσμο για να φυλάη την Ευρωπαϊκή την Ισορροπία, και για να κρατάη τους Μοσκοβίτες μέσα στα σύνορά τους.

Με τέτοια άντιμάχητα μέσα στην Ευρώπη, ποιόν άλλον θα λογάριζε φυσικό βοηθό του το έθνος παρ' το Ροίσο, που το κάτω κάτω εΐτανε κι όρθόδοξος. Έτσι λοιπόν έρχισε, κ' έτσι ριζώθηκε, κ' εΐτανε γραφτό να μείνη ριζωμένη χρόνους πολλούς, η καινούρια αυτή έλπίδα της ξένης βοήθειας, άφου ε-

πως τής ιδιοσυγκρασίας του ή ψυχόπαθη εύαισθη-
σία. Σωριάζει τις παραβολές και συγκλίζει τις άνα-
λογίες κι αναταράζει κάτι σπάνιες, ψυχοφαντασιές
μέ τόσο άκολαισία και τόσο βικαστική γονιμότητα
πού κάποτε κουράζει τον άναγνώστη άνώφελα και
τόνε φέρνει σέ τέτοιο χορτασμό αίσθητικό πού νά
λυγίζει άποκαμωμένη ή προσοχή του. Σά βασιλιέτα-
τότε βρίσκει κάτι εξαίσιες πρωτοτυπίες, κάτι επί-
θετα ζυγραφιστά και κάτι συνταιριάσματα γεμάτα
δύναμη και χάρη. Σάν όμως ξεχνάει τή λιτότητα
και τό μέτρο μās κάνει νά θυμώνουμε μέ τό παρα-
φόρτωμα αυτό έπό ψιλοφαιδαστά κεντήματα και
πολυκαλίστες τεχνοτροπίες.

Μερικές ήθογραφικές σκηνές—καθώς ή κηδεία,
ή χορός κι ή γυναικοκαυγάς—είναι λαμπρά παρα-
τηρημένες και γραμμένες μέ τέχνη διαλεχτή και σί-
γουρη. Διγώτερο μ' άρέσουνε κάτι άλλες δοκιμές
του κ. Χρηστομάνου καθώς ή μίμηση του φραντζέ-
ζικου λεξιλόγιου τής μοδιτρούλας, τής ζυπνάδας
του κουτσαβάκη και τής κορακίστικης καθαρεύου-
σας του έκκλησιάρη. Βέβαια έχουνε κι αυτά τή δι-
καιολογία τους στή φωτογραφική ζεικόνιση τής
ζωής. Όμως εδώ έπρεπε ή τεχνίτης νά θυμηθεί τό
πατρογονικό του προνόμιο—ίνωσά τό διάλεγμα και
τό ξεκαθάρισμα του εφήμερου έπό τό ούσιαστικό.
Κατά τή γνώμη μου ή τέχνη χάνει από τή ουθετι-
κή της δύναμη σά σκλαδώνεται σέ καθέκαστα πού
μπορεί για τήν εποχή τους και τήν ώρα τους νά
φαίνονται χαρακτηριστικά μά πού κατά βάθος δέν
είναι και παραμορφώσινε τήν οργανική κι ώριόγραμ-
μη ομοεισιά της. Και τέτοια ζυγραφισματα πού
μοιάζουνε στή ζωή παρά πάνω άπ' όσο θά έπρεπε
μπορεί νά έχουνε σημαντική αξία για τον κοινωνιο-
λόγο μά πνίγουνε τήν άναπαραστατική ενέργεια τής
συγκίνησης. Και νά μήν ξεχνούμε πώς ή τέχνη πού
είναι κατά βάθος μιá προσωποποίηση άνθρωπιστική
τής ζωής και του κόσμου—ένας κλάδος κι αυτή τής
άρχαιας Μαγείας—χάνει τήν ύπόστασή της σάν ή-
ξωτερικεύεται τόσο πού νά καταντάει άντικειμενική.

Τά πρόσωπα πού ζούνε και πηγαίνουσινε
μέσα σ' αυτή τήν ιστορία είναι ολοζώντανα και κα-
λά χαρακτηρισμένα. Δέ μās παρουσιάζουνε τύπους
πελεκητούς και δέν τό πολυπεριμένο πώς ή Διόδια
μέ τή λαφριά ψυχή και τά λαφριά ποδάρια θά θε-
μελιώσινε αίσθητική παράδοση. Του κόσμου όμως αυ-
τού ή ψυχολογία μου φαίνεται σωστή και παρατη-
ρημένη δίχως προκατάληψη ούτε μωρώ νά πώ πώς

άντικρίζουμε εκεί μέσα κανένα πρόσωπο πού νά
μοιάζει περιττό για ψεύτικο. Κι αυτό είναι άπόδει-
ξη χεροπισατή πώς δέν έχουμε νά κάνουμε εδώ μέ
κούκλες και χαρτόνια παρά μέ ανθρώπους ζωντανό-
ψυχους.

Για νά μήν παραμακρύνω τούτο τό άρθρο πού
δέν έχει τή φιλοδοξία νά τά πεί όλα και νά ζυγι-
σει τελειωτικά τήν αξία τής «Κερένιας Κούκλας»
θά περιοριστώ τώρα νά πώ λίγα λόγια ακόμα για
τή φιλοσοφία και τή γλώσσα του κ. Χρηστομάνου.

Τή φιλοσοφία μās τήν βρίζει ή ίδιος στήν προ-
λογόλογο του—«ή χαρά δέν είναι παρά ένας καημός
που περιμένει τήν ώρα του νάρθη». Κατά τή γνώ-
μη του πρέπει με περισσότερον ύποταγή κ' εύγνω-
μοσύνη νά ζήσουμε τή θλίψη τής ζωής πού μās έ-
δωσε ή Μοίρα». Κι ακόμα μās λέει και τούτο πώς
ή άνυπαρξία «ή μεγάλη θάλασσα ή σκοτεινή» είναι
ή μόνη εύτυχία ή άληθινή—γιατί είναι ή αιώνια
αλήθεια».

Μιά τέτοια φιλοσοφία δέ μου είναι καθόλου
συμπληθητική και μάλιστα σά μυρίζει ρητορισμό. Κ'
ίσως θά προαξενεύομουνε νά τήνε βρώ, σέ ιστορία
λαϊκή καθώς τήν «Κερένια Κούκλα» & δέν ήξερα
πώς ή κ. Χρηστομάνος έχει κιόλας γράψει τό βιβλίο
τής Αυτοκρατορίσας Έλισάβετ και πώς είναι πολύ
δύσκολο για ένα τεχνίτη ν' αλλάξει τον αρχικό
του τόνο. Όπως κι αν είναι δέ θά πολυλογήσω πε-
ρισσότερο γι' αυτό τό θέμα γιατί μου δόθηκε άφορ-
μή σέ μιάν άλλη μου κριτική νά μιλήσω για τή
θλιβεράδα του κ. Νιρβάνα πού αν και τύπου δια-
φορητικού συγγενεύει αρκετά μέ τήν άνεπιδοσύνη
του κ. Χρηστομάνου.

Η γλώσσα μου άρεσε πολύ. Άν και φανεράναι
μερικές αδυναμίες—πού μπορεί νά είναι κι άπροσε-
ξίες μόνο—στό σύνολο μās δείχνεται ζυγραφική,
δρμητική, πολυχρώματη, δημιουργική, πλούσια και
λυγερή και ζουμερή και ύποταχτική τής άκριβολο-
γίας: Ίσως νά τής λείπει κι αυτήνης κάποιο μέτρο
και κάποια ομοιομορφία στό δούλεμα, όμως άδύνα-
το νά τής άρνηθεί κανείς τήν αξία τής καθαρολί-
ματης δημοτικής.

Και συμπεραινόντας θά συνόψιζα τήν κρίση μου
έτσι: Έργο αξίας ξεχωριστής, γραμμένο μέ εύαι-
σθησία πολύτροπη μά παραφορτωμένο μέ λυρικά ξε-
ψιλισματα—τέχνη διαπαραστική και ζωηρόχρωμη
μá σφηνταχτερή και κάποτε σκιάδα παθητική του
άντικειμενικού κόσμου.

*Αθήνα 20.4.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

“Ο ΝΟΥΜΑΣ”

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για τήν 'Αθήνα Δρ. κ.— Για τίς 'Επαρχίες Δρ. 7
Για τό 'Εξωτερικό Δρ. χρ. 10.

Για τίς επαρχίες δεχόμεστε και τρέμνες (2 Δρ. τήν τρι-
μήνια) συντρομές.

Κανένας δέ γράφεται συντρομητής ή δέ στείλει μπροστά
τή συντρομή του.

10 λεφτά τό φύλλο λεφτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στά κιάκια (Σύνταγμα, 'Ομόνοια, Εθν. Τράπεζα 'Υπ. Οικονομικών, Σταθμός Τροχί-
δρομου ('Ακαδημία), Βουλή, Σταθμός ύπόγειου Σιδη-
δόδρομου ('Ομόνοια), στα βιβλιοπωλεία «'Εστίας» Γ. Κολάρου και Σακέτου (άντικρυ στή Βουλή).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Οι Πατριόεμποροι — Νέα Γενεά — Κι άλλος
άπό τήν Κω, δηλ. άπό τήν Κεφαλλονιά—
Χάινε και Κάιζερ.

ΜΟΝΟΠΩΛΙΟ τον θέλει τον πατριωτισμό τό «Νέο
'Αστυ», φαίνεται, και γι' αυτό μ' ένα τσουχτερό κύβιο
άρθρο του τήν παραμένη Κεριακή κατακεραύνουσε όσους
άπολουθοί'ν τό παράδειγμα του Μασούνα και γυρίζουσε χω-
ρος και χωριά ξεφωνίζοντας ποιήματα και συνάζοντας χεή-
ματα για στόλους και για στρατούς.

Ο κ. Μασούνας, φυσικά, θάν τις άποδοκιμάζει αυτές
τις παράλογες διαμαρτυρίες γιατί είναι άρκετά ξυπνός, παρα-
πολύ ξυπνός μάλιστα, και ξέρει πώς σέ μερικά πράματα δέ
χωράει μονοπόλιο και πώς καθώς είναι λόγου του λεύτερος
νά μετακομίζει τον πατριωτικό ένθουσιασμό μέ τά τραίνα
και μέ τά βαπόρια άπό πόλη σέ πόλη, έτσι είναι λεύτερος κ.
ή κ. Τραμπανουλόπουλος κι ή κ. Φ. Πανάς και κάθε
άλλος Πατριόεμπορος νά κάνει τήν ίδια δουλιά—άσπιδ και-
νεται, ή τέτα δουλιά δέν είναι ούτε τόσο δύσκολη ούτε τόσο
δυσάρεστη. Στόν κ. Μασούνα θά μόνι πάντα ή τιμή πώς
πρώτος αυτός μεταχειρίστηκε τον πατριωτισμό τόσο άποτε-
λεσματικά, κι άπόδειξη τρανή οι χιλιάδες πούμπασε ίσαμε
τώρα στά ταμεία του Στόλου και τής 'Εθν. 'Αμυνας.

Άσπιδμα κάνει τό «Ν. 'Αστυ» νά συσταίνει στήν Κυ-
βέρνηση και στις Προξενικές αρχές νά καταδιώκουνε, σά λη-
στοφυγάδικους, τους μιμητάδες του κ. Μασούνα. Άς τους
άφίσουνε τους έθνώπους νά δουλέψουν. Τό κάτω κάτω Ρω-
μιοί είναι κι αυτοί κ' έχουν κάθε δικαίωμα νά δουλέψουνε
για τήν πατρίδα τους.

ΒΝΑ μονεχά θά μās συχωρήσει νάν του παρατηρήσου-

λειψαν οι παλιές.

Η μεγάλη εκείνη άλλαγή τής Εύρώπης έφερε
άνάλογη άλλαγή και σ' ήμās, δηλαδή στή διαγω-
γή μας και στήν τρόπο πού κοιτάζαμε τή πράμα-
τα. Ός τά τώρα οι άγώνες μās είτανε πολύ σπά-
να εθνικοί, και πολύ συχνά τής ανάγκης, και μά-
λιστα τής ιδιωτικής τής ανάγκης. Μιστώνανε οι
Βενετοί δικούς μās άρματωλούς, πολεμούσανε αυτοί
τους Τούρκους, πηγαίνανε μαζί τους κι άλλοι, πό-
τες για πλιάτσικα, πότες μέ τήν άθέβαιη έλπίδα
πώς ή άλλαγή πάντα κάτι καλό θά φέρη, τέλος
και μέ τήν πεποίθηση πώς άπό τους Τούρκους πάν-
τα προτιμώτεροι οι Βενετοί. Τώρα κι όμπρός όμως
ή Ρουσία ή έπιτροή μάγεψε βαθύτερα τή ρωμαϊκή
τή φαντασία. Κ' ένω τό 'Εθνος δέ σταματούσε μή-
τε τότες νά καλοσυλλογιστή αν άραγε ή Ρουσία ή-
λήθεια λαχταρούσε νά τό λευτερώσινε και νά του έα-
ναδώσινε τό θρόνο του, ή μήπως δούλευε για λογα-
ριασμό του κι αυτός, όμως συνεπαρνότανε άπό τά
Ρουσικά λόγια και ταξίματα μέ τρόπο πού συκρα-
τούσε πού σφιχτά όλα του τά μέλη, — Μοραίτες, Στε-
ρεολλαδίτες, Νησιώτες, και τους έμπνεε κάτι σάν
πιο εθνικό, σάν πιο πανελλήνιο αίσθημα. Στό βάθος
ή χαρακτήρας δέν άλλαξε, άφού άπό ξένους πάντα

προτιμώναμε. Άλλάξε όμως ή μορφή, ή διαγωγή, ή
πολιτική. Τό ρωμαϊκό τώρα και όμπρός, όσα σφάλ-
ματα κι αν του βρούμε, είναι όμως κάτι πιο ομοιό-
μορφο, πιο άχώριστο, κ' ίσως όσο ποτέ στήν ιστο-
ρία του δέ φάνηκε άλλότες.

Αυτά τά περιστατικά, και μιλώντας ακόμα πιο
γενικώτερα, ή Εύρωπαϊκή ή ξαναζύμωση πού άρχι-
ζε κι αυτή και στέριωνε τις φυλές και τις έκαμαν ε-
θνη πιο συνεσφιγμένα και πιο άκέρια παρ' άλλότες,
συντέλεσανε, νομίζουμε, περισσότερο νά μορφωθή τό ε-
θνικό μās τό σύνολο, παρά ή λόγος πού μās φέρνει ή
ιστορικός πού ακολουθώμε, πώς τάχατες εκείνη τήν
εποχή, στις αρχές δηλαδή του δέκατου όγδοου αιώ-
να, ή 'Ελληνική ή παιδεία άρχιζε και ξεπλωνότανε
ύστερ' άπό δυό και τρεις αιώνας άμάθεια, πώς τό
θηρησκευτικό τον άγώνα τότε διαδέχτηκε ή άγώνας
ή πατριωτικός, και πώς ή εθνική ή συνείδηση ξύ-
πνησε μέ τό νάλλαξε τό έθνος όνομα, κι άπό Ρωμιοί
άρχισε νά όνομάζεται 'Ελληνες. Πώς τά Σχολεία
κάτι κάμανε, πώς πρέπει νά δίδαξαν ένα μέρος του
'Εθνους άξιαφή τί λογής άλλαγές και μεταρρυθμι-
σες γενήκανε στόν έλλον τον κόσμο, κοντά στο νοϋ.
Αυτό μάλιστα κ' ήμείς ήνοούσαμε μιλώντας παρα-
πάνω για τήν έπιτροή τής Εύρωπαϊκής ξαναζύμωσης

στήν εθνική μās διαγωγή. Νά παραδεχτούμε όμως
πώς μέ τό νά είταν ή παιδεία 'Ελληνική, και μέ τό
νάλλάξαμε όνομα, γενήκαμε ένωμένο έθνος, αυτό μās
φαίνεται σά δύσκολο, άφού μάλιστα οι παλαιόκοι
μās οι προγόνιοι πολλά μās διδάσκουσε εθνική όμως
ένωση όχι. Όλα λοιπόν εκείνα φαίνονται άληθινά
στήν άπάνωσιά. Όχι πώς περιφρονώμε τή θεωρία
έπειδής φαίνεται επιπόλαιη. Τό ενάντιο, τέτοιες ή-
πιπόλαιες θεωρίες κάμανε θάματα στήν ιστορία. Μά
είναι άνάγκη νά προσέχουμε νά μήν προασερνώμα-
στε άπό τήν ιδέα πώς μιá τέτοια έξωτερική άλλα-
γή μπορούσε νάλλάξη και τήν ψυχή μās. Η Ρω-
μαϊκή ή ψυχή, όσο κι αν όνειρευότανε ένωση τώρα
για τους λόγους πού αναφέραμε, μνήσκει όμως ακό-
μα ή ίδια και στα καλά της και στα σφάλματα
της, και θά τά δοϋμε αυτά θεοφάνερα τώρα τώρα.

Όσο για τό θρησκευτικό τό αίσθημα, πώς κα-
τάνησε δηλαδή δευτερεύοντο στους άγώνες μās,
και πώς τό καθυπό αίσθημα τής πατρίδας έγινε ή
κυριώτερός μās μαχός, αυτό ήρθε, όχι στήν αρχή
του δέκατου όγδοου αιώνα—τό ενάντιο— ή ορθοδοξία
τής Ρουσίας είχε πολύ νά κανη μέ τά κινήματα μās
αυτό τον αιώνα. Παρά όταν ήρθε ή Γαλλική επανά-
σταση άνοιξε του κόσμου τά μάτια, λοιπόν και τά